BULETIN DE LINGVISTICĂ, 2014–2015, nr. 15–16

Liliana Popovschi

Analiza onomasiologică a unor somatisme populare

În ultimele decenii ia amploare direcţia onomasiologică de cercetare a vocabularului. În cele ce urmează vom prezenta succint principiile metodologice ale analizei onomasiologice pe care le vom aplica la tratarea unor somatisme populare româneşti.

Creând în 1902 termenul *onomasiologie* (< gr. *onomasia* „denumire” + *logos* „cuvânt, ştiinţă”) după modelul termenului *semasiologie*, A. Zauner [1] arăta că drept punct de plecare în orientarea onomasiologică se ia noţiunea şi se caută denumirile ce există în limbă pentru această noţiune. Această abordare presupune stabilirea inventarului mijloacelor denominative ale limbii. Totuşi scopul onomasiologiei nu este doar identificarea, ci şi interpretarea temeinică a unităţilor lexicale cu aceeaşi semnificaţie.

Evoluţia onomasiologiei moderne ca disciplină distinctă a fost influenţată de două curente importante: structuralist şi cognitiv [2, p. 5-8].

Pentru prima oară *principiul sistemic* la studierea vocabularului a fost aplicat de lingvistul german Jost Trier în teza sa de doctorat (*Der Deutsche Wortschatz im Sinnberzirk des Verstandes: Die Geschichte eines sprachlichen Feldes*, Heidelberg, 1931) în care întreprinde o descriere a evoluţiei câmpului lexical al cunoaşterii în germana veche de sus până în sec. al XIV-lea [3, p. 54-55]. Jost Trier este cel care a introdus în circuitul ştiinţific termenul *câmp*, pe care-l defineşte drept entitate structurată în interiorul sistemului lexical. După cum remarcă cercetătorul ieşean D. Moscal, la J. Trier câmpul lexical este un *câmp onomasiologic* studiat în devenirea sa, deoarece la acea etapă (anii ’30-’60 ai sec. al XX-lea) „singurul mod pentru a demonstra existenţa raporturilor semantice dintre elementele unui câmp era cercetarea istoriei acestora şi constatarea trecerii unor semnificaţii de la un termen la altul sau apariţia de noi termeni pentru noţiuni nediferenţiate anterior, aşa cum a făcut Trier în lucrarea sa din 1931” [4, p. 203]. Cu alte cuvinte, cercetările lui J. Trier pot fi plasate în cadrul unei *onomasiologii diacronice structurale*.

Începând cu anii ’70 ai secolului trecut, onomasiologia s-a axat pe studierea procesului denominativ şi, implicit, a fenomenului motivaţiei ca premisă a denominaţiei. O contribuţie importantă la argumentarea teoretică a acestei direcţii a onomasiologiei moderne au adus autorii celor două volume ale lucrării *Языковая номинация* [5, p. 6], Vasile Pavel cu lucrarea *Nominaţia lexicală* [7] şi cu un şir de studii şi articole ştiinţifice. În aceste lucrări onomasiologia este definită ca disciplină de frontieră între lexicologie, semasiologie şi formarea cuvintelor. Ceea ce uneşte toate aceste discipline este cuvântul ca principală unitate denominativă a limbii, doar că fiecare dintre ele îl studiază dintr-o altă perspectivă. În onomasiologie cuvântul este conceput ca rezultat al procesului denominativ, ca mijloc de desemnare a obiectelor realităţii, iar, pentru a înţelege şi a

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

descrie natura denumirilor, ea se interesează şi de geneza lor, de întregul proces care duce la crearea unităţilor semnificative ale limbii, proces complex în care se împletesc factori de natură diferită: glotică, cognitivă, psihică, logică etc. şi în care rolul primordial îi revine motivaţiei. Orice denumire are o oarecare motivaţie la origine, care cu timpul se poate pierde din cauza evoluţiei fonetice, a evoluţiei semantice, a pierderii existenţei independente a unora din elementele componente. Prin urmare, toate limbile naturale dispun de cuvinte motivate şi nemotivate. În româna modernă caracterul motivat nu mai poate fi sesizat, cu mici excepţii, la cuvintele autohtone, moştenite şi la cele împrumutate (în cazul când nu cunoaştem limbile din care s-a împrumutat sau nu recurgem la analiză), iar motivarea este proprie cuvintelor derivate, cuvintelor compuse, sintagmelor, denumirilor onomatopeice (motivate prin însăşi latura lor sonoră) şi derivatelor semantice.

Lingvistica occidentală integrează această direcţie a onomasiologiei, motivaţională, în cadrul curentului numit *lingvistică cognitivă*. *Onomasiologia cognitivă* este orientată spre descoperirea bazei conceptuale a desemnării obiectelor, a motivaţiei inovaţiilor lexicale, a modelelor cognitive recurente în procesul denominaţiei unui concept sau a unui grup de concepte.

O teorie apropiată de cea din spaţiul estic, dar în acelaşi timp originală, este formulată de Peter Koch şi Andreas Blank [8; 9; 10; 11]. În viziunea celor doi cercetători germani, înainte de a fi numit, un concept (*conceptul-ţintă*) este analizat de vorbitori. Trăsătura considerată dominantă, asociată cu un cuvânt existent (*forma-sursă*), serveşte drept bază (*concept-sursă*) pentru formarea noii denumiri (*forma-ţintă*). În procesul analizei mentale între conceptul-sursă şi conceptul-ţintă se stabilesc anumite relaţii asociative, care pot fi de trei tipuri: de similitudine, de contiguitate, de contrast. Similitudinea cunoaşte mai multe subtipuri: similitudine metaforică, subordonare taxonomică, supraordonare taxonomică, similitudine cotoxonomică. Identitatea conceptuală este un caz extrem al similitudinii, cel mai înalt nivel al similitudinii. Această listă poate fi completată cu relaţiile de contiguitate sintagmatică (între părţile componente ale unei unităţi lexicale complexe) şi de similitudine formală a denumirilor pentru doi sau mai mulţi denotaţi [8, p. 13-14]. Fiecare relaţie asociativ-cognitivă poate fi exprimată prin diferite procedee denominative: derivare semantică, derivare afixală, compunere, creaţie sintagmatică, conversiune, contaminare, etimologie populară. În cazul cuvintelor compuse şi al sintagmelor denominative se stabileşte o dublă (multiplă) relaţie între conceptul nou-numit şi elementele care-l formează. Prin teoria lor, cei doi autori au reconsiderat tipologiile existente ale motivaţiei lexicale, în special, pe cea formulată de St. Ullmann. Noua concepţie arată că motivaţia morfologică şi motivaţia semantică au loc simultan, mai bine zis, motivaţia lexicală are două dimensiuni: una morfologică sau formală şi una semantică sau cognitivă/conceptuală. Cu alte cuvinte, *motivaţia este bidimensională*: formală şi conceptuală. P. Koch a propus o *grilă motivaţională* – o schemă a combinărilor posibile între relaţiile cognitiv-asociative şi procedeele formale, orice nouă denumire aflându-se la intersecţia acestor două axe [11, p. 22, 23]. Prin urmare, descoperindu-se motivaţia denumirilor, poate fi dedus procesul cognitiv care le-a precedat, ceea ce permite stabilirea tipologiei onomasiologice a denumirilor corespunzătoare unui domeniu al realităţii („cadru conceptual").

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

Onomasiologia a beneficiat în mod direct de pe urma dezvoltării în paralel cu geografia lingvistică. Atlasele lingvistice, un valoros izvor de forme care fixează şi pune în evidenţă bogăţia unei limbi, au făcut posibilă o viziune de ansamblu a tuturor denumirilor pentru o noţiune anumită, notate pe o singură hartă a unui anumit teritoriu şi, pornind de la repartiţia geografică sincronică a denumirilor, obţinerea concluziilor cu privire la istoria lor (aplicând atât principiile de interpretare ale geografiei lingvistice, cât şi metoda structural-diacronică) şi cu privire la mecanismul denominaţiei.

Vom ilustra cele menţionate mai sus analizând termenii somatici populari pentru noţiunile „spate", „omoplat", „şale", „şira spinării", excerptaţi din atlasele lingvistice româneşti, prin prisma celor două paradigme complementare, structural-diacronică şi motivaţional-cognitivă, ce vizează evoluţia cuvintelor în sistem şi, respectiv, strategiile denominative corespunzătoare unui cadru conceptual. Am ales să lucrăm, în special, cu materialul din atlasele regionale (NALR/ALM) care prezintă o informaţie mai recentă, deci mai veridică, în comparaţie cu ALR şi dispun de o reţea de 3-4 ori mai deasă de puncte anchetate şi cu primele două volume ale atlasului-sinteză (ALRR. Sinteză) care conţin hărţi referitoare la terminologia corpului omenesc. Am folosit materialul inedit oferit de ALRR. Sinteză pentru noţiunile omise din diverse motive de către autorii atlaselor regionale („şale" – lipsă în NALR-Ban., „spate", „şale" – lipsă în NALR-Criş.). Prezentăm termenii în transcriere fonetică simplificată, pentru a facilita lectura textului.

Pornind de la datele puse la dispoziţie de atlasele lingvistice, vom urmări, pentru început, evoluţia structurii onomasiologice a microsistemului format din termenii corespunzători celor patru noţiuni, între care s-au stabilit raporturi de condiţionare reciprocă. Pe parcursul timpului are loc o recompunere a oricărui câmp onomasiologic. O unitate dispare, alta este integrată, elementele lexicale care se menţin îşi pot modifica semnificaţia. Vom încerca să identificăm modificările ce au survenit în cadrul câmpului dat, să explicăm, să interpretăm schimbările, să determinăm factorii ce au contribuit la reorganizarea sistemului.

Pentru a înţelege funcţionarea şi dezvoltarea sistemului de denumiri este necesară o bună cunoaştere prealabilă a sistemului lucrurilor desemnate. Spatele sau dorsul, numit în limba literară şi *spinare*, reprezintă partea posterioară a trunchiului. Elementul principal al spatelui, dar şi al „scheletului axial al corpului" îl constituie coloana vertebrală (şira spinării), sub formă de stâlp curbat, alcătuit din vertebre suprapuse, oase scurte în formă de inel. Orificiile tuturor vertebrelor formează canalul vertebrelor în care este situată măduva spinării. Coloana vertebrală se împarte în cinci regiuni: cervicală, toracică, lombară, sacrală, cocciginală [12, p. 115]. Partea spinării din jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale este numită în mod uzual *şale*. Omoplatul este „os pereche triunghiular, lat şi subţire, care formează partea posterioară a articulaţiei umărului" (DEX). În limbajul ştiinţific i se spune *scapulă*, iar în cel cotidian – *spată*.

Atlasele lingvistice conţin mai mulţi termeni pentru noţiunile corespunzătoare acestei regiuni a corpului omenesc.

Harta SPATE. Termenii principali, *spate* şi *spinare*, formează arii suprapuse sau alăturate pe întreg teritoriul dacoromân. S-au mai înregistrat: *şale* – în Banat, pct. 1-3,

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

9-12, 14-26, 30, 31, 33, 76, 80, 89 (NALR-Ban. I, h. 104), şi în Oltenia, pct. 932, 945, 988, 990 (NALR-Olt. MN 6), *dos* – în Banat, pct. 15, 20, *cârcă* – în Banat, pct. 68-75, 79-83, 89, 90, şi în Transilvania cu mențiunea „învechit", pct. 295, 347, 350, 352, 372, 398, 427-433, 447-449, 455, 457, 458, 460 (ALRR-Trans. I, MN 5, 6), *țoacă* – în Transilvania, pct. 398, *corp* – în Moldova, pct. 465, 485, *trup* – în Moldova, pct. 480, *şirul spinării* – în Moldova, pct. 501 (NALR-Mold.Bucov. I, MN 23).

Harta OMOPLAT. Termenul *spată* (*spata mâinii, spata la* (*de la*) *mână, spată de brâncă, spata umărului, spata de la* (*la*) *umăr, spata spinării, spata omului, spata la om*) este dominant în toate regiunile teritoriului dacoromân, cu excepția Banatului, unde apare totuşi într-o fâşie ce cuprinde estul, sud-estul şi extremitatea sudică a regiunii (pct. 1-4, 16, 21, 26, 71, 72 – NALR-Ban. I, h. 166). S-au înregistrat şi derivate ale acestuia : *spătauă* – în Crişana (pct. 145 – NALR-Criş. I, h. 144) *spetie* (*spetia mâinii, spatie*) – în Transilvania, pct. 373, 398, 400, 401, 405, 449 (ALRR-Trans I, MN 6), în Muntenia, pct. 672, 673, 678, 680, 683, 684, 756, 757, 760 (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 62 (MN)), în Oltenia, pct. 904, 910, 911, 914, 926, 928 (NALR-Olt. I, h. 97), *spetează* – în Banat, pct. 21, în Moldova, pct. 494, 504, 520 (NALR-Mold.Bucov. I, MN 23), în Muntenia, pct. 785, precum şi forma *spete*, refăcută după pluralul lui *spată*, în Muntenia, pct. 767, 772. S-a notat şi forma *spadă*, pct. 476 (NALR-Mold.Bucov. I, MN 23), pct. 694, 806 (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 62 (MN)), pct. 947 (NALR-Olt. I, h. 97).

Apar, de asemenea, termenii *spate* şi *spinare*: *spate* în pct. 766, 873, 892 (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 62 (MN)) şi în pct. 4 din rețeaua ALM (ALM II/2, h. 733), *spinare* în pct. 31 (NALR-Ban. I, h. 166), 824, 892 (ALRR-Munt.Dobr. I, h. 62 (MN)), 923 (NALR-Olt. I, h. 97).

O serie de denumiri este formată din termenul *lopată* şi derivatele acestuia: *lopată* (*lopata mâinii, lopata de la mână, lopata umărului, lopata de la umăr*) se atestă în Banat (pct. 10, 65), în Moldova (pct. 464, 483) şi în rețeaua ALM (pct. 6, 8, 12-15, 17, 18, 23, 31, 33, 50, 69, 205, 228), *lopătiță* (*lopatiță, lopetiță, lăpotiță, lopotiță*) – în Banat (pct. 1-15, 17-25, 27-100), în Crişana (pct. 101-105, 107-109, 111, 113, 114, 116-121, 123-128), în Transilvania (pct. 372, 402-404, 430), *lopățică* (*lopățâcă, lopoțică, lopoțâcă, lopațâcî, lopățâca umărului, lopățâca de la umăr*) – în Banat (pct. 2), în Transilvania (pct. 283, 300, 313, 316, 317, 319, 338, 386), în rețeaua ALM (pct. 19, 22, 30, 45, 224), *lopăția (lopețaua din spate)* – în Crişana (pct. 181), în Transilvania (pct. 342).

În rețeaua ALM s-a notat termenul *lopatcî (lopatca umărului)*, o adaptare a termenului rusesc respectiv (pct. 21, 32, 34-36, 41, 48, 71, 80, 97, 157, 165, 190, 201, 210, 227, 229, 231, 232).

Circulă, de asemenea, sintagme formate de la termenii *os, ciolan, ciont*: *osul spinării* (*oasele spinării, osu umărului, osu de la umăr / umere, osu mâinii, osu de la încheietura mâinii*) – în Banat (pct. 14, 62), în Crişana (pct. 194), în Moldova (pct. 489, 622), în Muntenia (pct. 700), în Oltenia (pct. 939, 949), *ciolanu de la spate* – în Moldova (pct. 469), *ciontu umărului* (*ciontu din umăr, ciontu spatelui*) – în Crişana (pct. 139, 187, 195), în Maramureş (pct. 240).

S-au mai înregistrat: *andreaua mâinii (undreaua, indreauă)* – în Crişana (pct. 106, 133, 145, 146), în Moldova (pct. 661), în Muntenia (pct. 766), *umăr* (*umăru mâinii, umeri*

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

schinări, umăru cu undreaua gâtului) – în Banat (pct. 18, 19), în Crişana (pct. 183, 194, 215), în Moldova (pct. 500, 605), în Muntenia şi Dobrogea (pct. 698, 749, 766, 772, 817, 824), *umerar* – în Muntenia (pct. 731), *şold* (*şoldu mâinii, şoldu la mână, şoldurile de la mână, şoldu umerului*) – în Crişana (pct. 141), în Transilvania (pct. 376), în Muntenia (pct. 714, 807, 812), în Oltenia (pct. 930), *furca umărului* – în Crişana (pct. 188), *omoplat* (*omplat, onplat, omoplast, omoplaz, ămăplat, umoplat, oplat*) – în Crişana (pct. 192), în Transilvania (pct. 270, 339), în Moldova (pct. 509, 512, 516, 517, 527, 532, 533, 551, 569, 606, 610), în Muntenia (pct. 888), *pană* – în Crişana (pct. 218), *lopiscă* (*lopiscă de la mână, lopisca spatelor*) – în Crişana (pct. 173-175, 193, 196), *laposcă* – în Crişana (pct. 211), *placă* (*placa mâinii, placa spatelui*) – în Moldova (pct. 510, 528, 588, 670), *platcă* – în Moldova (pct. 514), *coapsă* (*coapsa mâinii*) – în Moldova (pct. 600, 606, 634), *plat* (*platul mâinii*) – în Muntenia (pct. 679), *şale* – în Muntenia (pct. 880).

Nu s-a notat nici un termen în pct. 112, 149 din Crişana, în pct. 243, 361, 384 din Transilvania, în pct. 467, 479, 619, 645, 658 din Moldova, în pct. 748 din Muntenia, în pct. 936 din Oltenia.

Harta ŞALE. Termenul *şale* are o largă arie de răspândire. Destul de frecvent apare termenul *mijloc* (*mijlocul spinării*), în special, în Transilvania (ALRR-Trans. I, h. 141), Moldova (NALR-Mold.Bucov. I, MN 24), Muntenia şi Dobrogea (ALRR-Munt. Dobr. I, h. 64). *Spinare* s-a notat în pct. 6, 7, 55 din Banat (ALRR. Sinteză II, h. 192), în pct. 242, 389, 390, 417-419, 421, 423 din Transilvania, în pct. 667 din Moldova şi în pct. 744 din Moldova. Pe o mare parte a teritoriului Banatului circulă termenul *spate* (pct. 19, 23, 27, 29, 32, 40-44, 47, 48, 50-53, 56-58, 61, 63, 67, 68, 77, 78, 81, 85-87, 90, 93, 96-100). *Cruci* (*crucea şălilor*, *crucile şălilor*) este cunoscut în aproape întreg Maramureşul (ALRR-Mar. I, h. 115), în nordul Moldovei (pct. 461, 463, 466, 476, 479, 483), în trei puncte din Transilvania (pct. 278, 287, 298), în pct. 2 din Banat şi în pct. 215 din Crişana (ALRR. Sinteză II, h. 192). În pct. 483 din Moldova *cruci* se întrebuinţează paralel cu *spate*. *Râne* (*râń*) formează o mică arie lexicală în Transilvania (pct. 447-450, 456-458). *Rinichi* s-a notat în pct. 648 din Moldova şi în pct. 711 din Muntenia. *Noadă* apare în Banat, Muntenia şi Oltenia (NALR-Olt. I, h. 98): pct. 6, 20, 37, 698, 958, 961, 963, *cobe / coabă* – în Banat şi Muntenia (pct. 8, 13, 14, 79, 740), iar *şerteaţă* – în Muntenia şi Oltenia (pct. 775, 950, 953). Pentru noţiunea „şale” în Muntenia se mai folosesc termenii: *muşchii spinării* (pct. 669), *muşchi* (pct. 772, 872, 895), *brâu* (pct. 780), *capu şâri* (pct. 812), *şâra* (pct. 842), *târta* (pct. 832), *şaua mijlocului* (pct. 819). În pct. 28 din Banat a fost notat termenul *slăbiń*, în pct. 33 – *şcheie*, iar în pct. 69 – termenul *cârcă*.

Harta ŞIRA SPINĂRII. Termenii *şira spinării*, *şirul spinării*, precum şi variantele fără determinant *şiră*, *şir*, predomină în toate regiunile teritoriului dacoromân, forma feminină fiind mai frecventă. S-au mai înregistrat variantele: *şâru şălilor* în pct. 2, *şâriţa spinării* în pct. 31, 71, 91 (NALR-Ban. I, h. 105), *şina spinării* în pct. 142 (NALR-Criş. I, h. 146) şi *fira spinării* în pct. 307 (ALRR-Trans. I, h. 142) şi în pct. 468 (NALR-Mold. Bucov. I, h. 73).

Printre termenii mai răspândiţi se numără *spinare, osul spinării, screaua spinării, greabănul spinării*.

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

Spinare se atestă în jumătatea de nord a teritoriului dacoromân: în Banat, pct. 19, 23, 24, 28, 30, 31, 34-45, 47-49, 52-55, 57, 58, 62, 63, 67-70, 72-82, 84-87, 90, 92-100, în Crişana, pct. 101, 102, 104-106, 109-114, 116, 118, 120, 122, 123, 127-130, 133, 134, 137, 141, 145, 146, 148, 150-153, 155, 156, 158, 159, 161, 162, 165, 167, 169-172, 176-178, 181, 185, 186, 189, 191-195, 197, 198, 200-202, 204, 206, 207, 209-212, în Maramureş, pct. 221-234, 236-238, 240 (ALRR-Mar. IV, MN), în Transilvania, pct. 241, 242, 245-250, 252-255, 257, 262-271, 273, 275, 277, 278, 280-285, 287-290, 292, 295-299, 301-305, 307, 308, 310, 312, 318-320, 323, 325-328, 332-335, 341-347, 350, 352-355, 370, 374, 375, 377, 394-397, 399, 403, 405, 427, 430, 433, 447-449, 455-460 (ALRR-Trans. I, h. 142), în Moldova, pct. 461, 462, 464, 466, 467-470, 473-475, 477-479, 482, 484-488, 490-495, 502, 503, 555, 562-565, 570 (NALR-Mold. Bucov. I, h. 73), în reţeaua ALM, pct. 1-4, 6, 9, 10, 11, 16, 25, 30, 53 (ALM II/2, h. 734). În Moldova, în pct. 484, 503, s-a înregistrat şi varianta lexicală *spate*.

Osul spinării s-a notat în Banat (pct. 1-15, 17, 20-22, 25-30, 88), în Transilvania (pct. 383, 389, 407, 410, 417, 424, 237, 451), în Moldova (pct. 628, 633, 636, 641), în Muntenia şi Dobrogea (pct. 758, 878), în Oltenia (pct. 912, 920, 938, 940, 945, 947, 955), în reţeaua ALM (pct. 34, 48, 55, 65, 75, 92, 98, 112, 114, 120, 121, 125, 145, 161, 164, 165, 168, 178-180, 182, 184, 189, 190, 193, 201-207, 209, 210, 214, 216, 218, 219, 221-223, 225-235). În pct. 213 din Crişana s-a înregistrat *osul spinării*, iar în pct. 214-217, 219, 220 – varianta *ciontul spinării*.

Screaua spinării (*screaua omului, şcraua spinării, screua spinării, scriua spinării, scriua la spinare, screia spinării, creua spinării*) se atestă în est: în Moldova (pct. 512, 518, 522, 523, 526) şi în reţeaua ALM (pct. 62, 64, 67, 70, 71, 73, 78-82, 84-86, 89-91, 93-97, 99-101, 104-106, 108-111, 113, 115-119, 122, 123, 126, 127, 132-138, 140, 142-146, 148-152, 154, 156-160, 162, 163, 166, 167, 169-171, 173-175, 177, 185-188, 224, 236). În pct. 504 s-a notat *greaua spinării.*

Greabănul spinării (*grebănul spinării, gribânul spinării, grebenul spinării, zgrebenul spinării, grebăn, grebân, gribân, gribán*) s-a înregistrat în Transilvania (pct. 442), în Moldova (pct. 500, 530, 550, 580, 586, 593, 598, 599), în Muntenia (pct. 672-682, 685-688, 694, 696, 697, 707), în Oltenia (pct. 904).

Se întrebuinţează şi termenul *coloana vertebrală* (*coloana fetebrală*) – în Moldova (pct. 626) şi în Muntenia (pct. 813, 839, 889, 898), precum şi variantele sale *coloana verticală* – în Muntenia (pct. 889), *coroana vertebrală* (*coroana vertibală*) – în Banat (pct. 54), în Moldova (pct. 616), *coroana verticală* – în Moldova (pct. 641).

S-au mai înregistrat termenii: *nodurile de la spinare* – în Banat (pct. 35), *mijlóc* – în Transilvania (pct. 359), *grindul spinării* (*grimbul spinării*) – în Moldova (pct. 508, 511, 525), în reţeaua ALM (pct. 89), *dunga spinării* – în Moldova (pct. 596), *drugul spinării* – în Moldova (pct. 611), *jgheabul spinării* – în Muntenia (pct. 758).

În reţeaua ALM s-au mai notat: *măduva spinării* în pct. 13, *hribet* (*hribăt, hribătul spinării, hrebetul spinării*) în pct. 19, 35, 63, 83, 113, *pozvonoşnic* (*pozvonocinic*) în pct. 69, 74, 83, 136, 210, 224, 234, *dricul spinării* în pct. 107, *coarda spinării* în pct. 121, *râpa spinării* în pct. 140.

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

Nu se cunosc termeni pentru această noțiune în pct. 384 din Transilvania.

Prezența pe hărțile amintite a termenilor comuni *spate, spinare, şale, os* (*ciont, ciolan*), *şiră* (*şir*), *mijloc* ne permite să stabilim interferența sistemului de denumiri ale celor patru noțiuni.

Spate şi *spinare*, moşteniți din latină, apar pe toate hărțile.

Spate are origine comună cu *spată* „omoplat": *spată* < lat. *spatha* „spadă", *spate* < *spathae*, pl. lui *spatha*. După unele dicționare (de exemplu, Şăineanu), *spate* este un singular refăcut din pl. *spate*, iar azi local se mai zice *mă dor spatele* şi nu *mă doare spatele*. Mai mult ca atât, se presupune că dezvoltarea semantică de la „armă, spadă" la „parte posterioară a corpului omenesc" a trecut prin faza „os lat, omoplat", iar diferențierea semantică a fost urmată de diferențierea morfologică: *spată,* pl. *spete* şi *spate*, pl. *spate* [13, p. 105]. În aceeaşi ordine de idei, V. Frățilă menționează: „În perioada romanică s-au produs unele modificări prin sinecdocă. În peninsula Iberică şi în Sicilia... s-a moştenit lat. *spatula*, iar în Romania orientală termenul nederivat *spatha*, pl. *spathae* > *spate*. În terminologia corpului omenesc, cuvântul a pătruns din cea militară; schimbarea de sens a avut loc şi în celelalte limbi romanice, însă de la dimin. *spatula*." [14, p. 250]. Deci încă în latină forma omoplatului a fost comparată cu spada, iar mai târziu denumirea omoplatului şi-a extins semnificația, numind întreg spatele. Astfel, prezența lui *spate* pe harta OMOPLAT este explicabilă: vorbitorii îl întrebuințează cu sensul vechi, neținând cont de diferențierea morfologică, marcată în limba literară. Ar putea fi vorba şi de confuzii între formele *spată* şi *spate*, sau de înlocuirea lui *spată* cu *spate*, considerat „mai corect", din moment ce se foloseşte în limba literară.

În pct. 484, 503 *spate* se foloseşte paralel cu *spinare* pentru a desemna şira spinării, iar în pct. 483 – paralel cu *cruci* pentru a desemna şalele. În Banat se atestă polisemia *spate* „1. spate; 2. şale" (pct. 19, 23, 27, 29, 32, 40-44, 47, 48, 50-53, 56-58, 61, 63, 67, 68, 77, 78, 81, 85-87, 90, 93, 96-100).

Putem conchide că *spatha* a cunoscut următoarea evoluție semantică:

spatha, *ae* „spadă" → „omoplat" → „spate" → „şira spinării"
„şale"

În limba literară *spinare* este utilizat pentru „spate". În multe localități însă *spinare* denumeşte şira spinării. Pentru a explica această situație vom apela din nou la etimologie. *Spinare* < lat. *spīnalis*, adjectiv derivat de la *spīna* „şira spinării". Prin urmare, inițial *spinare* < *spinalis* (< *pars spinalis* – Şăineanu) avea sensul „şira spinării" sau „partea corpului omenesc (sau a animalelor) de-a lungul coloanei vertebrale" [13, p. 106], ulterior şi l-a extins la „spate". După Şăineanu şi Scriban, primul sens al acestui cuvânt este anume „coloană vertebrală". Scriban îl prezintă ca sinonim al lui *şira spinării*. În zonele conservatoare, Banat, Crişana, Maramureş, Transilvania, dar şi în localități din Moldova şi Basarabia, *spinare* s-a păstrat cu sensul originar.

De notat că polisemia *spinare* „1. spate; 2. şira spinării" este foarte rară: pct. 176, 221, 474. De obicei, ea tinde să fie evitată prin înlocuirea lui *spinare* „spate" cu *spate*,

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

şale, *cârcă* sau prin înlocuirea lui *spinare* „şira spinării” cu *şira (şirul) spinării*, iar în pct. 484, 503 *spinare* „şira spinării” concurează cu *spate* „şira spinării”, necunoscându-se alți termeni pentru această noțiune. În multe localități în care *spinare* s-a stabilit ca termen unic pentru „şira spinării”, cea mai răspândită este corelația *spate* „spate” – *spinare* „şira spinării” (pct. 48, 78, 87, 95, 97-99, 101, 102, 105, 106,109-111, 113, 114, 118, 120, 122, 123, 127-130, 134, 141, 145, 146, 148, 150-152, 155, 156, 158, 159, 161, 162, 167, 169-171, 176, 178, 185, 186, 189, 192-198,200-202, 204, 205, 206, 210-212, 222-224, 228-234, 236-238, 240-242, 245-250, 252-255, 257, 262-271, 273, 275, 277, 278, 280-285, 287-280, 292, 295-299, 301-305, 310, 312, 318-320, 323, 325-328, 332-335, 341, 343-347, 353-355, 370, 374, 375, 377, 394-397, 403, 456, 461, 462, 466, 469, 470, 473, 475, 478, 479, 486-488, 490-492, 494, 495, 502, 564). Am identificat, de asemenea, corelațiile: *şale* „spate” – *spinare* „şira spinării” (pct. 30), *spate/şale* „spate” – *spinare* „şira spinării” (pct. 76), *cârcă* „spate” – *spinare* „şira spinării” (pct. 79, 82), *spate/cârcă* (formă veche) „spate” – *spinare* „şira spinării” (pct. 449) etc.

Spinare i se zice şi omoplatului printr-un nou transfer de termeni. Astfel, în pct. 824 înregistrăm polisemia lui *spinare* „1. spate; 2. omoplat”, iar în pct. 31 – corelația *şale/spate* „spate” – *spinare* „omoplat”.

În pct. 242 *spinare* semnifică „1. şira spinării; 2. şale”, în pct. 389, 390, 417-419, 421, 423 – „1. spate; 2. şale”, iar în pct. 390, 667, 774 *spinare* concurează cu *mijloc* pentru noțiunea „şale”, desemnând în acelaşi timp şi spatele. Deci, în unele localități *spinare* s-a transferat către noțiunea „şale”.

În concluzie, *spinare* a cunoscut următoarea evoluție semantică:

spinare „şira spinării” → „spate” ⟶ „omoplat”
„şale”

Şale este prezentat de Al. Ciorănescu ca plural al lui *şa* (< lat. *sĕlla* „scaun”) pentru sensul „parte a spinării din regiunea lombară” (DER, 7301, p. 675), la fel ca la Şăineanu şi Scriban. Cu siguranță *şale* rezultă din asocierea cu regiunea corpului animalelor unde se pune şaua.

Observăm că în Banat şi Oltenia *şale* denumeşte spatele. După datele oferite de ALRM I, N. Felecan constată că *şale* cu sensurile „1. şale; 2. spinare” formează o mică arie lexicală în sudul Banatului [13, p. 107]. După ALRR. Sinteză, h. 192, *şale* apare cu cele două sensuri în pct. 1, 3, 9-12, 15-18, 21, 22, 24-26, 30 din Banat şi în pct. 932, 945, 988, 990 din Oltenia. Totuşi *şale* „spate” tinde să fie înlocuit cu *spinare* sau *spate*, notate deseori ca „recente”. Doar în pct. 9, 16, 25, 30 *şale* este unicul termen pentru „spate”.

În pct. 880 *şale* denumeşte omoplatul paralel cu *spată* şi nu este cunoscut ca termen pentru noțiunea „şale”: *spate/spinare* „spate” – *spată/şale* „omoplat” – *mijloc* „şale” – *şira spinării* „şira spinării”.

Din datele oferite de atlasele lingvistice putem presupune următoarea evoluție a termenului *şale*: *şale* „şale” → „spate” → „omoplat”.

În graiuri termenii *spate*, *spinare*, *şale* au fost surprinşi la o anumită fază a evoluției lor.

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

Osul (*oasele*) *spinării*, cu variantele specifice zonelor geografice *ciontul spinării*, *ciolanul spinării*, se întrebuințează atât pentru „omoplat”, cât şi pentru „şira spinării” în lipsa unui termen exact, dar numai în pct. 14 – pentru ambele concepte.

Pe lângă termenii comuni pentru cele patru noțiuni în discuție, fiecare hartă conține termeni specifici, aparținând diferitor straturi etimologice.

Pentru noțiunea „spate”: *dos* < lat. pop. *dossum* < lat. cl. *dorsum* „spate”, de obicei cu referire la animale, *cârcă* este un împrumut slav (< sl. *krŭkŭ* „gât”), *corp* şi *trup* se datorează unei viziuni nediferențiate a corpului omenesc, originea lui *țoacă* este necunoscută.

Pentru noțiunea „omoplat” am identificat mai multe denumiri create pe teren românesc în baza similitudinii metaforice: *lopată* şi derivatele sale *lopătiță* / *lopățică* / *lopăția*, *furca umărului, pană, placă. Coapsa mâinii, şoldul mâinii* sunt bazate pe asocieri metaforice între părțile corpului, fenomen semnalat de M. Sala [15, p. 501]. *Plat* este un adjectiv substantivizat şi defineşte forma omoplatului. *Platcă* este format de la *placă*, prin asociere cu *plat* (etimologie populară). Termenii care au rezultat în baza contiguității conceptuale sau în urma confuziilor datorate necunoaşterii structurii anatomice a corpului uman sunt *andreaua mâinii*, folosit de obicei pentru „claviculă”, *umăr*, termenul general pentru „parte a corpului omenesc corespunzătoare articulației dintre mână şi trunchi” (DEX), *umerar* < *umăr* + *-ar. Spătauă, spetie, spetează* sunt derivate sufixate de la *spată*. *Omoplat*, preluat din limba literară, este un împrumut din franceză (< fr. *omoplate*), iar *lopatca* este un împrumut recent din rusă (< rus. *лопатка* „omoplat”). Nu cunoaştem etimologia termenului *lopiscă / laposcă*.

Având în vedere legătura care uneşte *şale* de *şa*, întrebuințarea sintagmei *şaua mijlocului* pentru noțiunea „şale” în pct. 819 pare logică. Printr-un proces metonimic *brâu* a ajuns să desemneze şalele în pct. 780. *Mijloc* şi *cruce* „şale” sunt preluați din lexicul comun, specializându-şi sensul în graiuri. Primul defineşte localizarea şalelor, iar cel de-al doilea traduce probabil imaginea produsă de intersectarea liniei imaginare a şalelor cu axa verticală a spatelui. La fel şi *muşchi* şi-a extins sensul, numind şalele. *Râne*, pl. lui *rână* < lat. *rēn* (DER. 7187, p. 664). Sensul etimologic al acestui termen fiind „rinichi”, ne pare explicabilă întrebuințarea lui *rinichi* cu sensul „şale”, urmare a aceluiaşi transfer metonimic. *Şerteață* şi *noadă* sunt termeni populari pentru „coccis”. *Noadă* derivă de la *nod*, prin asociere cu *coadă* (DER, 5708, p. 546). O altă etimologie posibilă ar fi de la un lat. **noda* (DEX). Şi *coabă* ar putea să fi apărut prin analogie cu *coadă*, nu dispunem de o etimologie sigură a acestui termen. *Capu şârii* este o creație metaforică ce specifică localizarea şalelor, în marginea, capătul, partea inferioară a şirei spinării, iar *şâră* a fost preluat de la noțiunea contiguă „şira spinării”. *Târtă* poate fi un derivat regresiv de la *târtiță* (< bg. *trătică*, sb. *trtica* – DER, 8772, p. 793) „partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii)” (DEX). Etimologia termenilor *slăbiń*, *şcheie* este necunoscută.

Majoritatea termenilor pentru „şira spinării” sunt rezultatul unei asocieri metaforice între concepte: *şira spinării, şirul spinării, coloana vertebrală, grindul spinării, drugul spinării, jgheabul spinării, dricul spinării, coarda spinării, râpa spinării, dunga spinării,*

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

nodurile de la spinare. Dintre aceştia *şira spinării* şi *coloană vertebrală*, întrebuinţaţi şi de limba literară, şi-au pierdut în mare măsură caracterul metaforic, pe când celelalte sunt cu mult mai expresive.

Şiră este format de la *şir* (DER, 7844, p. 718-719). *Şiriţă* pare a fi un derivat de la *şiră*. *Firă* din sintagma *fira spinării* este un feminin de la *fir* după modelul *şiră* (etimologie populară). Asemănarea formală între *şiră* şi *şină*, precum şi asocierea între conceptele pe care le desemnează a dus la apariţia denumirii *şina spinării*. Variantele *coloană verticală, coroana vertebrală, coroană verticală* pot fi explicate, de asemenea, prin etimologia populară, vorbitorii înlocuind determinantul ştiinţific *vertebrală* prin adjectivul *verticală*, asociat cu poziţia coloanei, iar *coroană* a înlocuit *coloană* în urma unei confuzii fonetice. Un alt caz de etimologie populară este termenul *greaua spinării* în care *grea* l-a înlocuit pe *screa* în urma unei asocieri formale. După părerea lui M. Gabinschi, *(s)crea* „şira spinării” < sl. *(s)křel'a* „şira spinării” [16, p. 93-94]. *Hribet* (< rus. *хребет*) şi *pozvonocinic* (< rus. *позвоночник*), atestaţi în extremitatea estică a teritoriului dacoromân, sunt cu siguranţă împrumuturi recente, din perioada când contactele cu graiurile est-slave au fost mai intense. *Greabăn*, de origine slavă (< sl. *grebenĭ* „pieptene”), în sens propriu înseamnă „regiune a corpului unor animale (mari) situată între gât şi spinare” (DEX), deci a fost preluat din sistemul onomasiologic animal. Necunoscându-se termeni pentru a denumi noţiunea, s-a încercat definirea ei: *mijloc, osul spinării, ciontul spinării*. *Spinare, spate, măduva spinării* au ajuns să denumească şira spinării ca urmare a evoluţiei microsistemului onomasiologic analizat în corelaţie cu viziunea vorbitorilor asupra acestei regiuni a corpului omenesc.

În pct. 501 semnalăm transferul denumirii coloanei vertebrale la „spate”. Diferenţierea noţiunilor se face cu ajutorul formei gramaticale: *şira spinării* „şira spinării” – *şirul spinării* „spate”. Un alt transfer se înregistrează în pct. 824 unde primul răspuns la întrebarea ŞALE este *şâra* (corelaţia *şâră / mijloc* „şale” – *şira spinării* „şira spinării”). În pct. 69 *cârcă* desemnează atât spatele, cât şi şalele. Deşi *mijloc* se întrebuinţează pe larg pentru „şale”, în pct. 359 *mijloc* se zice coloanei vertebrale paralel cu *şirul spinării* (corelaţia *mijloc* „şale” – *mijloc / şirul spinării* „şira spinării”).

De remarcat în cazul acestui microsistem influenţa sistemului de denumiri ale părţilor corpului animalelor prin pătrunderea termenilor *şale, noadă, târtă* „şale”, *greabăn* „şira spinării”, precum şi influenţa limbii literare prin înlocuirea sau tendinţa de înlocuire a termenilor arhaici *spinare* „şira spinării”, *şale* „spate” etc. cu termenii literari respectivi.

Constatăm că microsistemul terminologic popular ce corespunde cadrului conceptual SPATE (noţiunile „spate”, „omoplat”, „şale”, „şira spinării”) cuprinde 11 denumiri nemotivate: *spate, dos, cârcă* „spate”, *spată/spadă/spete, omoplat, lopatca* „omoplat”, *râne* „şale”, *spinare, screa, hribet, pozvonocinic* „şira spinării”. Dintre acestea 6 sunt împrumuturi : *omoplat,* din franceză, *screa,* din slava veche, *lopatcă, hrebet, pozvonocinic*, din idiomuri est-slave, continuă semantic termenii din limba de origine, *cârcă*, din slava veche, a suferit, în baza contiguităţii conceptuale, modificarea semantică „gât” > „spate”. Celelalte sunt de origine latină, dar numai *dos* şi-a păstrat semnificaţia iniţială. Restul

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

au apărut fie în baza similitudinii metaforice (*spată/spadă/spete* „omoplat” < *spatha* „spadă”), fie în baza contiguității conceptuale (*spate* < *spathae,* pl. lui *spatha* „omoplat”, *spinare* „şira spinării” < *spīnalis* „referitor la şira spinării” (conversiune), *râne* „şale” < lat. *rēn* „rinichi”).

Denumirile create în graiurile dacoromâne corespund următoarelor procedee: creație sintagmatică, derivare semantică, sufixare, derivare regresivă, conversiune, etimologie populară şi se bazează pe relațiile cognitive de contiguitate conceptuală, similitudine metaforică, subordonare taxonomică, similitudine formală, uneori în combinare, în cazul creațiilor sintagmatice.

Am identificat câteva strategii de numire a celor patru concepte.

Spatele este numit prin derivate semantice de la denumiri ale şirei spinării (*spinare*, *şirul spinării*), ale şalelor (*şale*) şi ale corpului (*corp, trup*) în baza relației de contiguitate conceptuală, datorită apartenenței noțiunilor la acelaşi cadru conceptual.

Denumirile omoplatului se datorează câtorva relații asociative între conceptul-țintă şi conceptul-sursă: 1) similitudine metaforică între „omoplat” şi „lopată”, „lopată mică”, „şold”, „coapsă”, „placă”, „pană” în cazul derivatelor semantice *lopată*, *lopățiță* / *lopățâcă* / *lopăția, şold, coapsă, placă, pană*; 2) contiguitate cu conceptele „spate”, „şale”, „umăr” şi „claviculă” în cazul derivatelor semantice *spate, spinare, şale, umăr, undreaua*, cu conceptul „umăr” în cazul derivatului sufixat *umerar* şi cu conceptul „plat” în cazul termenului *plat*, creat prin conversiune; 3) dublă contiguitate conceptuală în cazul sintagmelor *andreaua mâinii, umăru mâinii* / *schinări* 4) triplă contiguitate conceptuală în cazul sintagmei *umăru cu undreaua gâtulu*; 5) subordonare taxonomică față de conceptul „os” + contiguitate cu conceptele „spate”, „umăr”, „mână” în cazul sintagmelor *osul spinării / umărului / mâinii, osu de la umăr, ciolanu de la spate, ciontu umărului / spatelui, ciontu din umăr*; 6) subordonare taxonomică față de conceptul „os” + dublă contiguitate cu conceptele „încheietură” şi „mână” în cazul sintagmei *osu de la încheietura mâinii*; 7) identitate conceptuală în cazul termenilor sufixați *spetie / spatie, spătauă, spetează*, situație specifică graiurilor care preferă derivatele cuvintelor simple, deoarece sunt mai explicite şi mai expresive [17, p. 179-185]; 8) identitate conceptuală + contiguitate conceptuală în cazul sintagmelor *spata mâinii / umărului / spinării / omului, spata la / de la mână / umăr / om, spată de brâncă, lopatca umărului*, creații redundante; 9) similitudine metaforică + contiguitate conceptuală + similitudine formală în cazul termenului *platcă*, cu etimologie populară; 10) similitudine metaforică + contiguitate conceptuală în cazul sintagmelor *lopata mâinii / umărului, lopata de la mână / umăr, lopățâca umărului, lopățâca de la umăr, lopeța din spate, şoldu mâinii / umerului, şoldu la mână, şoldurile de la mână, furca umărului, coapsa mâinii, placa mâinii / spatelui.*

Şalele au fost numite: 1) în baza similitudinii metaforice cu „şa” şi „cruce” (*şale*, *cruci* – derivate semantice) şi cu „târtiță” (*târtă* – derivat regresiv); 2) în baza contiguității conceptuale cu „spate”, „rinichi”, „şira spinării”, „muşchi”, „brâu”, „mijloc”, „coccis” (*spate, spinare, cârcă, rinichi, şâra*, *muşchi, brâu, mijloc, noadă, şerteață* – derivate semantice); 3) prin asocierea relațiilor de similitudine metaforică cu noțiunea „cap” şi

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

de contiguitate conceptuală cu „şira spinării” (*capu şârii*) sau de similitudine metaforică cu „şa” şi de contiguitate conceptuală cu „mijloc” (*şaua mijlocului*); 4) în baza dublei contiguități conceptuale cu „muşchi” şi „spate” (*muşchii spinării*).

Principala strategie denominativă pentru „şira spinării” este combinarea relației de similitudine metaforică (cu „şir”, „coloană”, „drug”, „jgheab”, „dric”, „coardă”, „râpă”, „dungă”, „nod”) şi a relației de contiguitate conceptuală (cu „spate”, „din vertebre”) la crearea sintagmelor *şira / şiru spinării, şâru şălilor, şârița spinării, coloana vertebrală, drugul / jgheabul / dricul / coarda / râpa / dunga spinării, nodurile de la spinare, greabănul spinării*. La aceasta se adaugă: derivatul semantic *şiră / şir* ca urmare a condensării sintagmei *şira / şiru spinării* (similtudine metaforică + contiguitate sintagmatică), derivatul semantic *grebăn* care are la bază similitudinea metaforică între „şira spinării” şi „greabăn” şi derivatele semantice *spate, mijloc, măduva spinării* în baza contiguității conceptuale; sintagma *osul / ciontul spinării*, bazată pe subordonarea taxonomică în raport cu „os” şi contiguitatea cu „spate”; sintagmele *screaua spinării, hrebetul spinării*, bazate pe relațiile de identitate şi contiguitate conceptuală, deci, creații redundante. Sintagmele *coloană verticală, coroana vertebrală, coroană verticală, fira spinării, şina spinării, greaua spinării* cu etimologie populară au la bază similitudinea formală *coloană – coroană, vertebrală – verticală, şir/şiră – fir, şiră – şină* şi *screa – grea*.

În spatele unor denumiri actuale se află alte etape de evoluție: derivarea semantică *lopățiță / lopățâcă / lopăția* „lopată mică” > „omoplat” a fost precedată de derivarea diminutivală *lopată* + *-iță/-ică/-ea*; termenul *undreauă* „omoplat” a cunoscut următoarea evoluție semantică: „andrea” > „claviculă” > „omoplat” etc.

Trăsătura dominantă a microsistemului este transferul de denumiri între conceptele din interiorul cadrului conceptual: 1) de la „corp” la „spate” (spatele fiind văzut ca element al cadrului conceptual general OM) – *corp*, *trup* „spate”, 2) de la „spate” la elementele sale – „omoplat”, „şale”, „şira spinării”, 3) de la „şale” la „spate” şi „omoplat”, 4) de la „şira spinării” la „spate”, „şale”, 5) de la „măduva spinării” la „şira spinării”, 6) de la „umăr” şi „claviculă” la „omoplat” (clavicula şi omoplatul fiind considerate elemente ale regiunii umărului), 7) de la „rinichi”, „coccis”, „brâu”, „şa” la „şale” (toate fiind considerate elemente ale regiunii inferioare a spatelui).

În fazele care au precedat evoluția denumirilor în limba română (în latină şi în limbile de contact) constatăm aceeaşi strategie motivațională principală: transfer de denumiri între denotați cu localizare apropiată. Putem conchide că este vorba despre o constantă a microsistemului dat.

Referințe bibliografice

1. Zauner A. *Die romanischen Namen der Körperteile. Eine onomasiologische Studie*. Erlangen, 1902. http://archive.org/stream/dieromanischenn00zaungoog (vizitat 08.04.2013)

2. Geeraets D. *The Scope of Diachronic Onomasiology*. În: Vilmos Agel, Andreas Gardt, Ulrike Hass-Zumkehr & Thorsten Roelcke (red.), Das Wort. Seine strukturelle und kulturelle

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

Dimension. Festschrift für Oskar Reichmann zum 65. Tübingen: Niemeyer, 2002, 29-44. http://wwwling.arts.kuleuven.be/qlvl/PDFPublications/02Thescopeofdiachronic.pdf (vizitat 07.01.2013)

3. Geeraets D. *Theories of Lexical Semantics*. New York: Oxford University Press, 2010. 341 p. http://npu.edu.ua/!e-book/book/djvu/A/iif_kgpm_Geeraerts%20D.%20Theories %20of%20Linguistic%20Semantics.pdf (vizitat 11.10.2013)

4. Moscal D. *Contribuţia lui Eugenio Coseriu la evoluţia conceptului de „câmp lexical*". În: Philologica Jassyensia, an VII, 2011, nr. 2 (14), p. 199-211.

5. *Языковая номинация*. Общие вопросы. Под ред. Б. А. Серебренникова и А. А. Уфимцевой. Москва: Наука, 1977.

6. *Языковая номинация*. Виды наименований. Под ред. Б. А. Серебренникова и А. А. Уфимцевой. Москва: Наука, 1977.

7. Павел В. К. *Лексическая номинация*. Кишинев: Штиинца, 1983.

8. Blank A. *Words and Concepts in Time: Towards Diachronic Cognitive Onomasiology*. În: R. Eckardt, K. v. Heusinger, Chr. Schwarze. Words in Time. Diachronic Semantics. – Berlin/ New York: Mouton de Gruyter, 2003, p. 37-65. www.metaphorik. de/files/journal-pdf/01_2001_ blank.pdf (vizitat 14.03.2013)

9. Blank A., Koch P. *Onomasiologie et étymologie cognitive: l'exemple de la tête*. În: Actas do 1º Encontro Internacional de Linguistica Cognitiva. Oporto: Faculdade de Letras, 1999, p. 49-71. http://ler.letras.up.pt/uploads/ficheiros/4476.pdf (vizitat 21.11.2012)

10. Koch P. *Cognitive Onomasiology and Lexical Change. Around the Eye*. În: Vanhove M. (eds.) From Polysemy to Semantic Change: Towards a Typology of Lexical Semantic Associations. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins B. V., 2008, p. 107-137.

11. Koch P. *Lexical typology*. Leipzig, 2010. http://www.eva.mpg.de/lingua/ conference/2010_summerschool/pdf/course_materials/slides_Koch_session3.pdf

12. *Enciclopedie medicală populară*. Redactor responsabil V. Anestiadi. Chişinău: Redacţia principală a Enciclopediei Sovietice Moldoveneşti, 1984.

13. Felecan N. *Terminologia corpului uman în limba română*. Cluj-Napoca: Mega; Argonaut, 2005.

14. Frăţilă V. *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*. În: Studii de toponimie şi dialectologie. Timişoara: Excelsior art, 2002, p. 211-312.

15. Sala M. *În legătură cu denumirea „mărului lui Adam" în unele limbi romanice*. În: Studii şi cercetări lingvistice, IX. Bucureşti, 1958, nr. 4, p. 497-510.

16. Gabinschi M. *Bârsană. Sarbăd. Screa (reluare). Stingher. Ţiţei. Vandra. A zgâria*. În: Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară. Chişinău, 1991, nr. 3, p. 91-97.

17. Tudose Cl. *Derivarea cu sufixe în româna populară*. Bucureşti: Tipografia Universităţii din Bucureşti, 1978.

Abrevieri bibliografice

ALM – *Atlasul lingvistic moldovenesc*, vol. I, partea 1, *Fonetica*, de Rubin Udler; partea 2, *Fonetica*, de Rubin Udler; *Morfologia*, de Vasile Melnic, Chişinău, 1968; vol. II, partea 1, *Lexicul*, de Victor Comarniţchi, Chişinău, 1972; partea 2, *Lexicul*, de Vasile Melnic şi Vasile Pavel, Chişinău, 1973.

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)

ALR – *Atlasul lingvistic român*, de Sever Pop, partea I, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942; *Atlasul lingvistic român*, de Emil Petrovici, partea a II-a, vol. I, Sibiu-Leipzig, 1940-1942.

ALRM – *Micul atlas lingvistic român*, de Sever Pop, partea I, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942; *Micul atlas lingvistic român*, de Emil Petrovici, partea a II-a, vol. I, Sibiu-Leipzig, 1940-1942.

ALRR-Mar. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, vol. I-IV, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1969-1997.

ALRR-Munt.Dobr. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, de Teofil Teaha (coordonator), Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, vol. I-V, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996-2006.

ALRR.Sinteză – *Atlasul lingvistic român pe regiuni: Sinteză*, coordonator Nicolae Saramandu, vol. I-II, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005-2012.

ALRR-Trans. – *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonți, vol. I-IV, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1992-2006.

DER – Ciorănescu Al. *Dicționarul etimologic al limbii române*, Bucureşti: Saeculum I.O., 2002.

DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române,* ed. a II-a, Bucureşti: Univers Enciclopedic, 1996.

NALR-Ban. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, vol. I-III, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1980-1998 (vol. III sub titlul *Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat* – ALRR-Ban).

NALR-Criş. – *Noul Atlas lingvistic român. Crişana*, de Ionel Stan, Dorin Uriețescu, vol. I-II, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996-2003.

NALR-Mold.Bucov. – *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova şi Bucovina*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ioan Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, vol. I-III, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1987-2007.

NALR-Olt. – *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, de Boris Cazacu, Teofil Teaha, Ion Ionică, Valeriu Rusu, vol. I-V, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1967-1984.

Scriban – Scriban A. *Dicționaru limbii româneşti*. Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.

Şăineanu – Şăineanu L. *Dicționar universal al limbii române*, Chişinău: Litera, 1998.

Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

BDD-A23040 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 06:04:56 UTC)